

PRIESTOROVÁ DIFERENCIÁCIA NÁRODNOSTNEJ A JAZYKOVEJ ŠTRUKTÚRY Z HĽADISKA PROCESU STARNUTIA V SRBSKU

Slavomír BUCHER¹

Abstract: *This article presents the ethnic structure of the population of Serbia according to the 2002 census results. Also, there are analyzed the burden coefficients, age index and coefficients describing the dynamics of burden changes in minorities of Serbia, specifically the inflow, outflow and substitution coefficients. In fact, the influence of age structure on a municipality governance risk of an outbreak of civil conflict and development is both significant and quantifiable. The paper reports on the development characteristics of the burden carried by the productive population of Serbian minorities in consequence of the demographic ageing of population in the conditions of the Serbian municipality regions.*

Key words: *census, Serbia, nationality, ageing structure, demographic development.*

ÚVOD

Cieľom príspevku je analyzovať údaje o národnostnom a jazykovom zložení obyvateľov Srbska získané zo sčítania obyvateľov, domov a bytov, 2002. Základnou premisou výskumu bolo poukázať na etnografické zmeny pod vplyvom demografických procesov pri posledných sčítaniach v rokoch 1991 a 2002, ktoré boli ovplyvnené prirodzeným pohybom, migráciou a identifikáciou sa obyvateľov s danou národnosťou. V posledných rokoch pod vplyvom ekonomickej a politickej situácie dochádzalo na jednej strane k migrácii rôznych autochtónnych etník z územia Srbska, na strane druhej však dochádza k imigrácii iných národností na sledované územie.

Prirodzený pohyb spojený s migráciou populácie sa najväčšou mierou podieľal na formovaní národnostnej štruktúry obyvateľstva bývalej Juhoslávie a súčasného Srbska. Z nedemografických faktorov, ktoré mali vplyv na formovanie národnostnej štruktúry obyvateľov môžeme spomenúť: asimilačné a integračné procesy v spoločnosti, národnostnú emancipáciu, sociálne, psychologické a politické faktory (ĐURĐEV, 1995 a ILIĆ, CVEJIĆ, 1997).

Dôsledkom týchto okolností, z ktorých najvýznamnejšiu úlohu zohrával práve prirodzený prírastok/úbytok, niektoré národnosti zaznamenali rast vzhľadom na celkový počet obyvateľov, iné naopak úbytok.

Srbi sú jediným majoritným a konstitučným národom na území Srbska. Majú absolútnu väčšinu (nad 50%) v 142 obciach zo 161 (ak neberieme do úvahy Kosovo a Metohiju) a relatívnu väčšinu v dvoch obciach (Vrbas a Bač). Maďari majú absolútnu etnickú dominanciu v šiestich obciach (Kanjiza, Senta, Ada, Báčska Topola, Malý Idžoš a Čoka) a relatívnu väčšinu v dvoch obciach (Subotica a Bečej). Bosniaci sú lokalizova-

¹ **RNDr. Slavomír Bucher**, Katedra geografie a regionálneho rozvoja, Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešovská univerzita, ul. 17. Novembra 1, 081 16 Prešov,
e-mail: slavobucher@yahoo.com

ní v juhozápadnej časti centrálneho Srbska (Sandžak), pričom absolútnu väčšinu majú v troch obciach tohto regiónu (Tutin, Sjenica a Nový Pazar). Celkovo v dvoch obciach juhovýchodného Srbska majú Albánci dominantnú väčšinu (Preševo a Bujanovac). Slováci prevažujú v Báčskom Petrovci a v Kovačici tvoria relatívnu väčšinu. Taktiež Bulhari majú absolútnu väčšinu v obci Bosilevgrad a relatívnu v Dimitrovgrade. Všetky významné národnosti (okrem Slovákov) evidujú svoj dominantný vplyv na území, ktoré hraničí s ich materským štátom/autonómnou oblasťou. Maďari sú koncentrovaní pozdĺž severnej hranice Srbska s Maďarskom, Bosniaci na juhozápade pozdĺž hranice s Bosnou a Hercegovinou, Albánci na juhovýchode, kde je administratívna hranica s Kosovom a Metohijou, Rumuni a Bulhari tvoria menšinovú populáciu pozdĺž východných hraníc Srbska s Rumunskom a Bulharskom.

NÁRODNOSTNÁ ŠTRUKTÚRA SRBSKA PODĽA SČÍTANIA OBYVATEĽOV, DOMOV A BYTOV Z ROKU 2002

Podľa početnosti na celonárodnej úrovni je najvyšším podielom zastúpená maďarská minorita, ktorej podiel predstavuje 3,9 % (293 299 obyvateľov) z celkovej populácie Srbska. Druhou najpočetnejšou minoritou sú Bosniaci s podielom 1,8 % (136 087 obyvateľov). Je potrebné upozorniť, že do vypuknutia občianskej vojny v bývalej Juhoslávii neexistovala bosniacka národnosť, ale iba moslimská. Po roku 1991 sa väčšina moslimov identifikovala s bosnianskou národnosťou, avšak v rámci sčítania obyvateľov stále figurujú aj moslimovia. Rómske etnikum je zastúpené 1,4 % (108 193 obyvateľov).

V rámci ostatných, menej zastúpených národností uvádzame: Juhoslovanov (1,1 %), Chorvátov (0,9 %), Čiernohorcov (0,9 %), Albáncov (0,8 %), Slovákov (0,8 %), Vlachov (0,5 %).

Ostatné národnosti sú zastúpené s menej ako (0,5 %) na celkovej populácii Srbska (podľa abecedy): Aškalci, Bulhari, Bunjevci, Goranci, Gréci, Židia, Macedónci, Moslimovia, Nemci, Rumuni, Rusi, Rusíni, Slovinci, Turci, Ukrajinci, Česi.

Na základe výsledkov cenzu obyvateľov z roku 2002 patrí región Vojvodiny medzi najheterogénnejšie územia Európy. Podiel Srbov na celkovom počte obyvateľov Vojvodiny predstavuje 65 % (1 321 807 obyvateľov). Medzi najpočetnejšie národnostné menšiny žijúce na území Vojvodiny patria: Maďari s celkovým podielom 14,3 % (290 207 obyvateľov), Slováci s 2,8 % (56 637 obyvateľov), Chorváti s 2,8 % (56 546 obyvateľov), Juhoslovania s 2,5 % (49 881 obyvateľov), Čiernohorci s 1,7 % (35 513 obyvateľov), Rumuni s 1,5 % (30 419 obyvateľov) a Rómovia ako etnikum s 1,4 % (29 057 obyvateľov). Ostatné národnosti sú vo Vojvodine zastúpené s podielom menším ako 1 % (Tab. 1).

Tab. 1: Obyvateľstvo podľa národnostnej štruktúry, 2002 (s podielom nad 0,5 % z celkového počtu obyvateľov)

	SRBSKO (%)	CENTRÁLNE SRBSKO (%)	VOJVODINA (%)
SRBI	82,9	89,5	65,0
MAĎARI	3,9	0,1	14,3
BOSNIACI	1,8	2,5	0,0
RÓMOVIA	1,4	1,5	1,4
JUHOSLOVANIA	1,1	0,6	2,5
CHORVÁTI	0,9	0,3	2,8
ČIERNOHORCI	0,9	0,6	1,8
ALBÁNCI	0,8	1,1	0,1
SLOVÁCI	0,8	0,0	2,8
VLASI	0,5	0,7	0,0

Prameň: Raduški, 2006 a Sentić, Breznik, 1965

V centrálnom Srbsku sú najpočetnejšou národnosťou Srbi s podielom 89,5 % (4 891 031 obyvateľov). Z ostatných národností môžeme spomenúť Bosniakov s 2,5 % (135 670 obyvateľov), Rómov s 1,4 % (79 136 obyvateľov) a Albáncov s 1,1 % (59 952 obyvateľov). S menej ako 1 % sú zastúpení Vlasi s 0,7 % (39 953 obyvateľov), Čiernohorci s 0,6 % (33 536 obyvateľov) a Juhoslovania s 0,6 % (30 840 obyvateľov).

Heterogenita srbskej spoločnosti je podmienená špecifickou geografickou polohou v juhovýchodnej Európe, demografickým vývojom a neustálymi migráciami jej obyvateľov najmä v 90. rokoch 20. storočia. Srbsko sa nachádza na križovatke rôznych kultúr a mentalít, ktoré sa odlišujú rôznorodou jazykovou, náboženskou a etnickou štruktúrou (Knežević, 2005).

Štatisticky Srbsko členíme na 190 obcí, avšak náš výskum zahrňoval 161 obcí. Zvyšných 29 obcí sa nachádza na území Kosova a Metohije, za ktoré chýbajú údaje, pretože majoritné obyvateľstvo (Albánci) bojkotovalo v roku 2002 sčítanie obyvateľov, domov a bytov nariadené Belehradom.

SRBI

Podľa sčítania domov a bytov z roku 2002 žilo v Srbsku (bez územia Kosova a Metohije) 6 212 838 (82,9 %) obyvateľov srbskej národnosti. Srbi tvoria väčšinový podiel v centrálnom Srbsku 4 891 031 (89,5 %), ako aj vo Vojvodine 1 321 807 (65,0 %). Na úrovni obvodov (okrug) je priestorová diferenciácia srbskej národnosti podstatne rôznorodejšia. Najvyšší podiel Srbov je v južných obvodoch centrálneho Srbska, a to najmä v Moravickom (97,9 %), Rasinskom (97,5 %) a Kolubárskom obvode (96,9 %). Naopak, najnižší podiel srbskej národnosti zaznamenávajú obvody ležiace na severe Vojvodiny, v historických regiónoch Banátu a Báčky. Sú to predovšetkým Severobáčsky (24,8 %) a Severobanátsky (43,3 %) obvod (Mapa 1).

Najvyššie hodnoty podielu srbskej národnosti dosahovali v roku 2002 obce Čajetina a Knič, zhodne po (99,0 %). Najnižšie hodnoty mali obce Tutin (4,3 %) s dominantným bosnianskym a Kanjiža (7,4 %), s maďarským obyvateľstvom.

Ak sa zameriame na jednotlivé obce, tak v 60 obciach na teritóriu Srbska (bez Kosova a Metohije) je podiel Srbov 95 %, resp. vyšší, z celkového počtu obyvateľov jednotlivých obcí. V ďalších 29 obciach podiel Srbov prevyšuje hranicu 90 %. Z toho vyplýva, že v 89 obciach zo 161 majú Srbi dominantný podiel. Absolútnu väčšinu (nad 50 %) majú Srbi v 142 obciach. V centrálnom Srbsku sa nachádza 7 obcí, v ktorých Srbi predstavujú menšinu. Vo Vojvodine sa nachádza 10 obcí s menšinovým podielom srbskej národnosti.

V predproduktívnom veku (0-14) bolo v roku 2002 celkovo (15,4 %) všetkých obyvateľov srbskej národnosti. Produktívny vek (15-64) tvoril podiel (67,7 %) z celkovej populácie srbského obyvateľstva. V poproduktívnom veku (65 %) bolo spolu (17,0 %) srbského obyvateľstva.

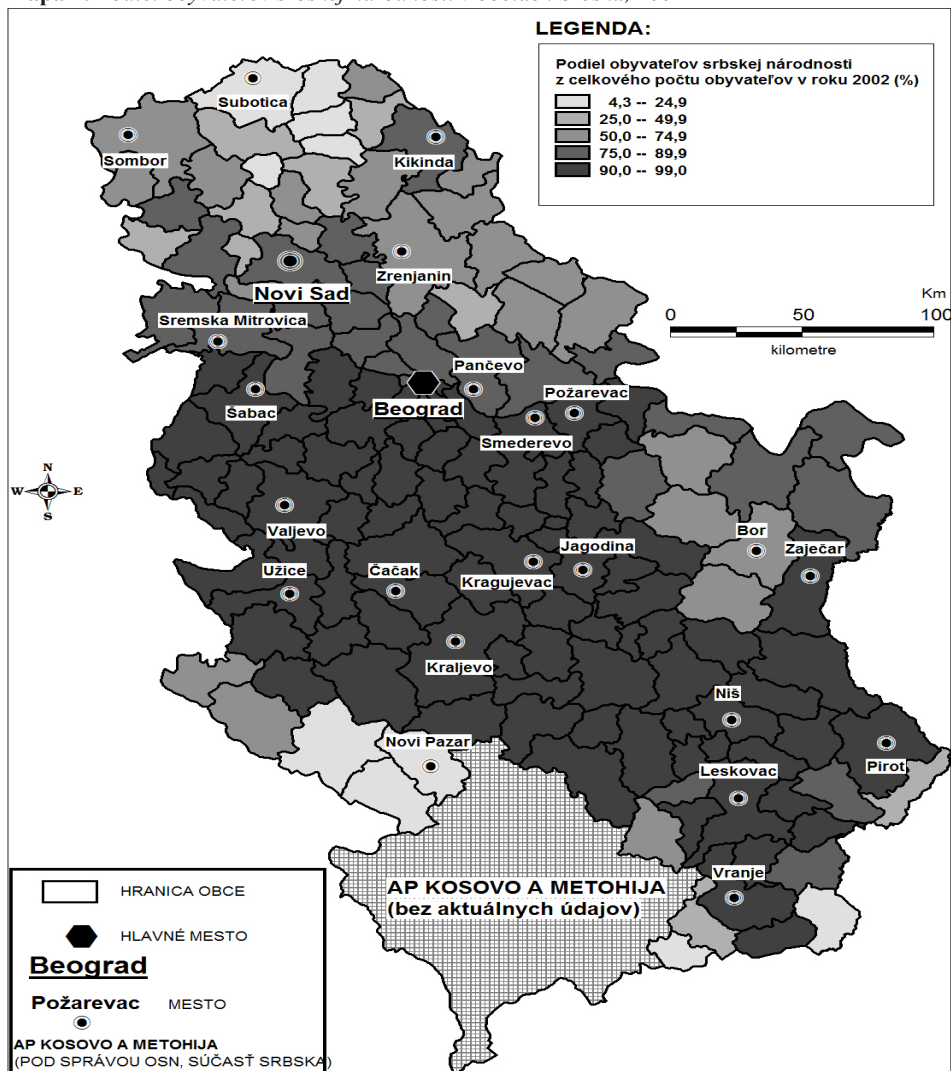
Podiel 75 a viac ročných tvoril (5,3 %) podiel z celkovej srbskej populácie. Na základe jednoduchých podielov jednotlivých vekových kategórií obyvateľstva môžeme potvrdiť postupné starnutie majoritnej populácie Srbska. Dokazujú to aj indexy starnutia, ekonomickej závislosti starého obyvateľstva a priemerný vek. Dôsledkom vyššieho podielu poproduktívnej zložky srbskej populácie je aj vyšší podiel indexu závislosti starého obyvateľstva (25,1 %), v porovnaní s indexom závislosti mladého obyvateľstva (22,7 %). Index starnutia nadobúdal hodnotu (110,4 %).

MAĎARI

Maďari predstavujú najväčšiu minoritu v Srbsku, ktorá je lokalizovaná v severných oblastiach Vojvodiny. Podľa sčítania z roku 2002 žilo v Srbsku 293 299 (3,9 %) Maďarov, pričom vo Vojvodine má trvalý pobyt až (98,9 %) obyvateľov maďarskej národnosti z celkového počtu tejto národnosti v Srbsku. Vo Vojvodine tvoria podiel (14,3 %) a v Centrálnom Srbsku (0,1 %) z celkového počtu obyvateľov. Typickým znakom maďarskej populácie v Srbsku, v poslednom decéniu je jej starnutie a neustály absolútny, ako aj relatívny pokles na celkovom podiele obyvateľov Srbska. Tento pokles je zapríčinený nízkymi hodnotami prirodzeného prírastku, negatívnym migračným saldom a zmiešanými manželstvami s dominantným (srbským) obyvateľstvom.

Najvyšší podiel maďarskej národnosti je v severných historických regiónoch Báčky a Banátu, konkrétne v Severobanátskom (47,4 %) a Severobáčskom (43,6 %) obvode. Najviac Maďarov žije v obciach Subotica (19,5 % z celkového podielu maďarskej národnosti), Kanjiža (8,1 %), Báčska Topola (7,7 %) a Bečej (6,8 %). V 6 obciach (Malý Idžoš, Báčska Topola, Kanjiža, Senta, Ada a Čoka) je maďarská národnosť zastúpená s viac ako 50 %, pokiaľ v Subotici a Bečeji majú relatívnu väčšinu (Tab. 2).

Mapa 1: Podiel obyvateľov srbskej národnosti v obciach Srbska, 2002

Prameň: Republički zavod za statistiku, 2003

V predproduktívnom veku bolo (13,2%) maďarského obyvateľstva. Produktívny vek tvoril podiel (67,4%) z celkovej maďarskej populácie. V poproduktívnom veku bolo spolu (19,4%) obyvateľov maďarskej národnosti. Podiel 75 a viac ročných bol celkovej populácii (7,1 %). Vyššie hodnoty poproduktívnej zložky maďarského obyvateľstva nad predproduktívnu sa prejavujú aj v hodnote indexu závislosti starého (28,8%) a mladého obyvateľstva (19,7 %). Index starnutia nadobúdal hodnotu (146,5 %). Dôkazom postupného starnutia maďarskej populácie v Srbsku je aj priemerný vek (43,2 roka), ktorý je vyšší v porovnaní s majoritou, resp. ostatnými minoritami v Srbsku.

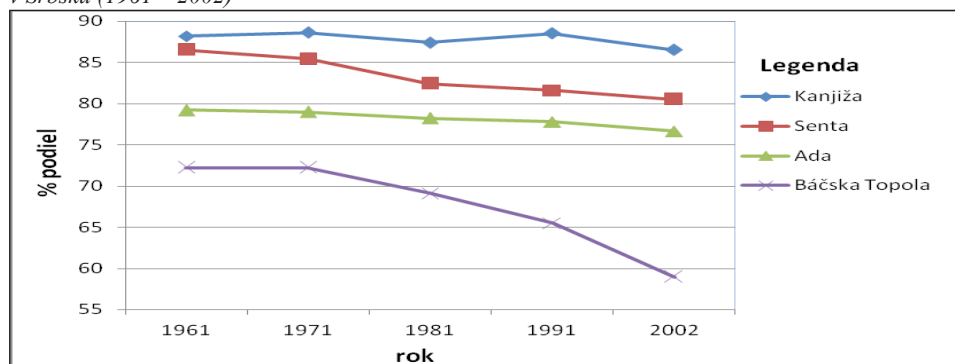
Podiel maďarskej národnosti v obciach, kde táto menšina má absolútnu väčšinu v priebehu sledovaného obdobia 1961 – 2002 neustále klesal. Relatívne stabilný podiel maďarskej národnosti je počas sledovaného obdobia v obciach Kanjiža (pokles z 88,2 % v roku 1961 na 86,5 % v roku 2002), Senta (pokles z 86,5 % na 80,5 %) a Ada (pokles z 79,2 % na 76,6 %). Najvyšší prepad podielu maďarskej národnosti zaznamenávajú obce Temerín (pokles z 56,6 % v roku 1961 na 29,5 % v roku 2002) a Nový Kneževac (pokles z 42,1 % na 29,8 %) (Graf 1).

Tab. 2: Zastúpenie maďarskej národnosti v obciach Srbska, kde tvorila v roku 2002 aspoň 25 % (významné) zastúpenie z celkového počtu obyvateľov

obec/rok sčítania	2002		1991		1981		1971		1961	
maďarská národnosť	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
KANJIŽA	23 802	86,5	27 148	88,5	28 577	87,4	29 962	88,6	30 851	88,2
SENTA	20 587	80,5	23 477	81,6	25 140	82,4	26 828	85,4	26 894	86,5
ADA	14 558	76,6	16 715	77,8	17 523	78,2	17 871	79,0	17 610	79,2
BÁČSKA TOPOLA	22 543	58,9	26 512	65,5	28 957	69,1	31 422	72,2	22 315	72,2
MALÝ IDOŠ	7 546	55,9	8 500	59,1	9 336	62,4	10 006	63,9	10 657	62,2
ČOKA	7 133	51,6	8 668	56,8	9 761	58,6	11 208	61,0	12 124	62,2
BEČEJ	20 018	48,8	23 441	54,9	25 824	58,4	27 988	62,2	28 895	64,8
SUBOTICA	57 092	38,5	64 274	42,8	71 064	46,0	72 572	49,4	53 559	48,2
NOVÝ KNEŽEVAC	3 864	29,8	4 726	34,2	5 586	37,2	6 707	40,6	7 498	42,1
TEMERÍN	8 341	29,5	9 661	38,8	10 018	44,4	10 291	52,4	10 386	56,6

Prameň: Republički zavod za statistiku, 2003

Graf 1: Vývoj podielu maďarskej národnosti v obciach s najvyšším zastúpením tejto národnosti v Srbsku (1961 – 2002)

Prameň: Vlastné spracovanie

BOSNIACI

Takmer všetci Bosniaci (136 087) žijú v juhozápadnej časti centrálneho Srbska (99,7 % z celkového počtu). Až (93,7 %) bosniakov/moslimov je lokalizovaných do 4 obcí Rašského a Zlatiborského obvodu. Sú to obce Nový Pazar, Tutin, Sjenica a Prijepolje (Tab. 3). Vo všetkých spomenutých obciach (okrem Prijepolja) tvoria Bosniaci absolútnu

väčšinu – Tutin (94,2 %), Nový Pazar (76,3 %), Sjenica (73,3 %) a Prijepolje (31,8 %). V rámci obvodov majú najvyššie zastúpenie v Rašskom (32,2 %) a Zlatiborskom (12,8 %) obvode.

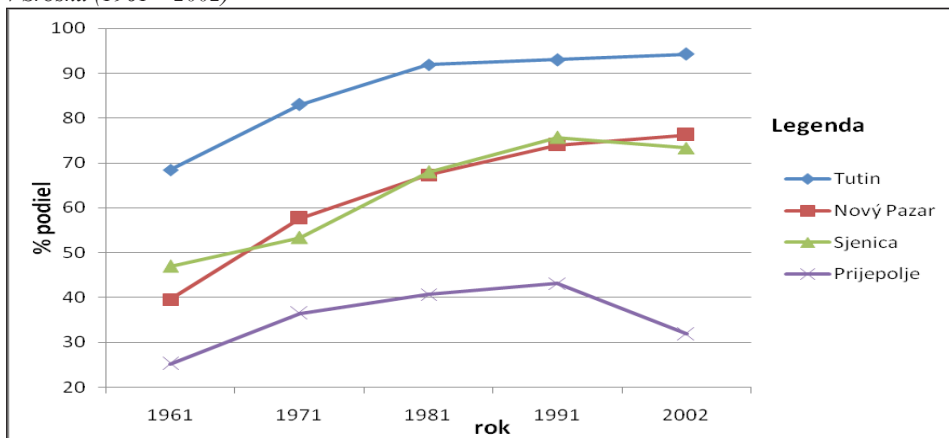
Veková štruktúra Bosniakov má typický progresívny tvar so širokou základňou vo vekových kategóriách predproduktívneho obyvateľstva a zúženým cípom vo vekových kategóriách poproduktívneho obyvateľstva. Bosniacka národnosť na území Srbska do konca 80. rokov „mladla“. Toto tvrdenie podporuje aj podiel jednotlivých vekových kategórií obyvateľstva. V predproduktívnom veku bolo (25,7 %) obyvateľov bosniackej národnosti. Produktívny vek tvoril podiel (66,3 %) z celkovej populácie. V poproduktívnom veku bolo spolu (8,0 %) obyvateľov bosniackej národnosti. Podiel 75 a viac ročných tvoril (2,1 %) a priemerný vek Bosniakov v roku 2002 bol 31,9 roka. Vyššie hodnoty predproduktívnej zložky nad poproduktívnu sa prejavujú aj pri indexe ekonomickej závislosti mladého (38,8 %), resp. starého (12,0 %) obyvateľstva. Index starnutia bol v roku 2002 na úrovni (31,1 %).

Obce s bosnianskou národnosťou počas sledovaného obdobia 1961 – 2002 zaznamenávajú rast počtu obyvateľov. Najvyšší nárast má centrum Sandžaku – Nový Pazar, kde podiel Bosniakov vzrástol z (39,6 %) v roku 1961 na (76,3 %) v roku 2002. Nižším tempom rástli aj okolité obce Sandžaku, a to Sjenica (podiel Bosniakov vzrástol zo 47 % v roku 1961 na 73,3 %), Tutin (nárast zo 68,5 % na 94,2 %) a Prijepolje (nárast z 25,2 % na 31,8 %) (Graf 2).

Tab. 3: Zastúpenie bosnianskej národnosti v obciach Srbska, kde tvorila v roku 2002 aspoň 25 % (významné) zastúpenie z celkového počtu obyvateľov

obec/rok sčítania	2002		1991		1981		1971		1961	
bosnianska národnosť	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
TUTIN	28 319	94,2	32 204	93,0	30 130	91,9	24 440	83,0	20 535	68,5
NOVÝ PAZAR	65 593	76,3	62 963	74,0	49 769	67,3	37 140	57,7	23 250	39,6
SJENICA	20 512	73,3	25 508	75,7	24 203	68,0	19 538	53,4	17 352	47,0
PRIJEPOLJE	13 109	31,8	20 038	43,1	19 076	40,7	16 081	36,5	9 810	25,2

Prameň: Republički zavod za statistiku, 2003

Graf 2: Vývoj podielu bosnianskej národnosti v obciach s najvyšším zastúpením tejto národnosti v Srbsku (1961 – 2002)

Prameň: Vlastné spracovanie

SLOVÁCI

Podľa sčítania z roku 2002 žilo na území Srbska 59 021 (0,8%) Slovákov, pričom až (96%) z celkového počtu bolo lokalizovaných vo Vojvodine. Najvyšší podiel Slovákov je koncentrovaný v Juhobanátskom (4,8%) a Juhobáčskom (4,7%) obvode. Relatívnu väčšinu Slovákov má obec – Báčsky Petrovec (66,4 %). Významný podiel Slovákov je aj v obciach Kovačica (41,1%) a Báč (19,8 %). Obyvateľstvo slovenskej národnosti podobne ako maďarskej stagnuje. Na stagnácii a úbytku Slovákov v Srbsku (Vojvodine) pôsobí kombinácia rôznych ekonomických, sociálnych a kultúrnych faktorov. Proces starnutia Slovákov dokumentujú aj hodnoty jednotlivých vekových kategórií obyvateľstva. V predproduktívnom veku bolo (13,8%) slovenského obyvateľstva. Produktívny vek tvoril podiel (67,9%) z celkovej populácie Slovákov. V poproduktívnom veku bolo (18,3%) z celkovej slovenskej populácie žijúcej v Srbsku. Index starnutia nadobúdala hodnotu (132,9%) a priemerný vek bol 42,1 roka.

Obce so slovenskou národnosťou – Báčsky Petrovec a Kovačica zaznamenávajú stagnáciu podielu Slovákov v poslednom decéniu. Pokiaľ v Báčskom Petrovci poklesol podiel Slovákov zo 70,8% v roku 1991 na 66,4% v roku 2002, tak v Kovačici ich podiel mierne vzrástol a to zo 40,8% na 41,1% (Tab. 4).

Tab. 4: Zastúpenie slovenskej národnosti v obciach Srbska, kde tvorila v roku 2002 aspoň 25% (významné) zastúpenie z celkového počtu obyvateľov

obec/rok sčítania	2002		1991	
	Počet	%	Počet	%
Báčsky Petrovec	9 751	66,4	11 083	70,8
Kovačica	11 455	41,1	12 432	40,8

Prameň: Republički zavod za statistiku, 2003

ALBÁNCI

Albánska menšina je na území Srbska (bez Kosova a Metohije) lokalizovaná do juhovýchodnej časti centrálneho Srbska, ktorú tvorí tzv. „Preševská dolina“, ktorá zahŕňa obce Preševo a Bujanovac (Graf 3). V roku 2002 žilo na území Srbska 61 647 (0,8%) Albáncov. Takmer (93,5%) Albáncov malo trvalý pobyt v obciach Preševo (89,1% z celkového počtu obyvateľov), Bujanovac (54,7%) a Medvedja (26,2%). Absolútnu väčšinu majú v obci Preševo. Albánci spolu s Bosniakmi a Rómami patria k najmladším národnostiam, resp. etniku (v prípade Rómov) na území Srbska. V predproduktívnom veku bolo (31,1%) albánskeho obyvateľstva, pričom v poproduktívnom iba (7,5%). Priemerný vek je 29,6 rokov a index starnutia (24,0%).

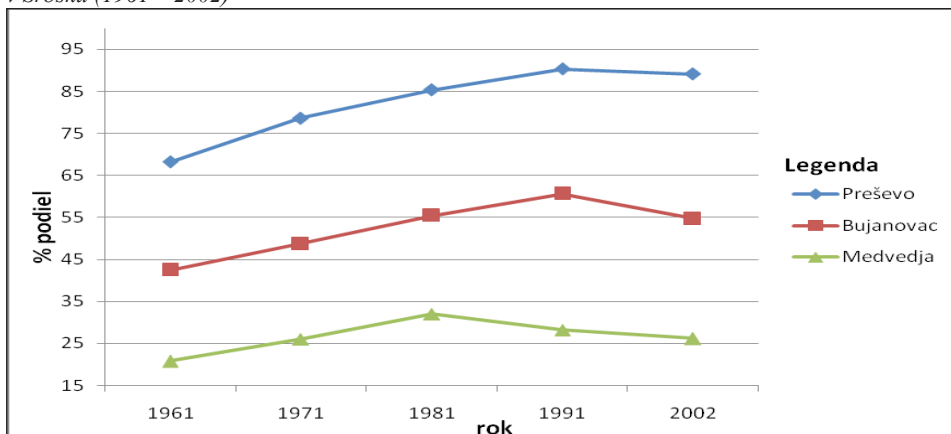
Typickou črtou obcí s albánskou populáciou počas sledovaného obdobia 1961 – 2002, je konštantný rast počtu jej obyvateľov, aj keď nižším tempom, ako je to v prípade bosniackych obcí. Najvyšší nárast počas sledovaného obdobia zaznamenáva Preševo (podiel Albáncov vzrástol zo 68,2% v roku 1961 na 89,1% v roku 2002). O niečo nižší nárast vykazujú aj obce Bujanovac (zo 42,5% na 54,7%) a Medvedja (z 20,8% na 26,2%) (Tab. 5).

Tab. 5: Zastúpenie albánskej národnosti v obciach Srbska, kde tvorila v roku 2002 aspoň 25% (významné) zastúpenie z celkového počtu obyvateľov

obec/rok sčítania	2002		1991		1981		1971		1961	
albánska národnosť	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
PREŠEVO	31 098	89,1	34 105	90,3	28 961	85,3	23 625	78,6	18 229	68,2
BUJANOVAC	23 681	54,7	29 968	60,6	25 848	55,4	21 209	48,7	16 618	42,5
MEDVEDJA	2 816	26,2	3 763	28,2	5 509	32,0	5 410	26,0	5 037	20,8

Prameň: Republički zavod za statistiku, 2003

Graf 3: Vývoj podielu albánskej národnosti v obciach s najvyšším zastúpením tejto národnosti v Srbsku (1961 – 2002)

Prameň: vlastné spracovanie

BULHARI

Bulhari (20 497 obyvateľov) majú významné zastúpenie v dvoch obciach na juhovýchode centrálneho Srbska: Bosilegrad a Dimitrovgrad. V obci Bosilegrad majú absolútnu väčšinu (70,9 % z celkového počtu obyvateľov). V Dimitrovgrade sú Bulhari zastúpení (49,7 %). V týchto dvoch obciach žije (62,8 %) všetkých Bulharov v Srbsku. Typickým demografickým javom už niekoľko decéní je starnutie bulharskej populácie. V predproduktívnom veku sa nachádza (9,9 %) obyvateľov, pričom v poproduktívnom veku je to až (28,6 %) bulharského obyvateľstva. Index starnutia dosahoval hodnotu (288,3 %) a priemerný vek 48,5 roka.

Zastúpenie bulharskej národnosti v obciach Bosilegrad a Dimitrovgrad v poslednom decéniu mierne klesá. V Bosilegrade poklesol podiel Bulharov zo 72,8 % v roku 1991 na 70,9 % v roku 2002. Podobný scenár zaznamenáva aj obec Dimitrovgrad, kde podiel bulharskej národnosti klesol z 52,4 % na 49,7 % (Tab. 6).

Tab. 6: Zastúpenie bulharskej národnosti v obciach Srbska, kde tvorila v roku 2002 aspoň 25 % (významné) zastúpenie z celkového počtu obyvateľov

obec/rok sčítania	2002		1991	
	Počet	%	Počet	%
Bosilegrad	7 037	70,9	8 520	72,8
Dimitrovgrad	5 836	49,7	7 062	52,4

Prameň: Republički zavod za statistiku, 2003

Na základe jednoduchšej typizácie sme jednotlivé obce podľa etnickej diverzifikácie srbského obyvateľstva v roku 2002 rozdelili do nasledovných typov:

- *etnicky výrazne homogénne obce*, kde Srbi tvoria viac ako 95,1 % z celkového počtu obyvateľov. V roku 2002 bolo v tomto type 60 (37,3 %) obcí.
- *etnicky homogénne obce*, kde Srbi tvoria 90,1 – 95,0 % z celkového počtu obyvateľov. V roku 2002 ich tvorilo spolu 29 (18,0 %) obcí.

Ostatné obce centrálneho Srbska a Vojvodiny sa vyznačujú určitou etnickou divergenciou. Tieto obce sme následne rozdelili do skupín:

- *obce s nízkou etnickou divergenciou*, kde Srbi tvoria 80,1 – 90,0 % podiel z celkového počtu obyvateľov. Do tejto skupiny patrilo v roku 2002 spolu 22 (13,7 %) obcí.
- *obce so strednou etnickou divergenciou*, kde Srbi tvoria 70,1 – 80,0 % podiel z populácie regiónu. Do tejto skupiny patrilo 16 (9,9 %) obcí.
- *obce s vysokou etnickou divergenciou*, kde Srbi tvorili 60,1 – 70,0 % podiel z populácie regiónu. V tejto skupine sa nachádzalo 10 (6,2 %) obcí.
- *etnicky výrazne divergentné obce*, kde ostatné národnosti tvoria viac ako 40 % z celkovej populácie obcí. V tejto skupine bolo 24 (14,9 %) obcí (Tab 7).

Tab. 7: Etnická diverzifikácia srbského obyvateľstva v obciach Srbska, 2002

1. Typ: Etnicky výrazne homogénne obce (Srbi tvoria 95,1 – 100,0% z populácie regiónu)	Čajetina (99,0 %), Knič (99,0 %), Ivanjica (98,8 %), Rekovac (98,8 %), Aleksandrovac (98,8 %), Ljig (98,8 %), Rača (98,8 %), Čierna Trava (98,7 %), Varvarin (98,7 %), Lapovo (98,7 %), Kocjerič (98,6 %), Vlasotince (98,6 %), Arilje (98,6 %), Trgovište (98,5 %), Bajina Bašta (98,5 %), Brus (98,4 %), Batočina (98,4 %), Lučani (98,3 %), Osečina (98,2 %), Požega (98,1 %), Raška (98,1 %), Užice (98,0 %), Vladimirci (98,0 %), Veľká Plana (98,0 %), Trstenik (98,0 %), Blace (98,0 %), Ljubovija (97,9 %), Horný Milanovac (97,8 %), Ub (97,8 %), Topola (97,6 %), Čačak (97,6 %), Svrlijig (97,5 %), Sopot (97,4 %), Sokobanja (97,4 %), Gadžin Chan (97,2 %), Jagodina (97,1 %), Bogatič (97,0 %), Paračin (97,0 %), Džičevac (97,0 %), Ražanj (96,9 %), Arandželovac (96,9 %), Loznica (96,9 %), Knjaževac (96,8 %), Kraljevo (96,8 %), Smederevska Palanka (96,8 %), Mionica (96,8 %), Kruševac (96,7 %), Krupanj (96,6 %), Lazarevac (96,6 %), Mladenovac (96,4 %), Svilajnac (96,3 %), Lajkovac (96,3 %), Valjevo (96,2 %), Kragujevac – mesto (96,1 %), Šabac (96,0 %), Kuršumlija (95,9 %), Niška Banja (95,8 %), Despotovac (95,8 %), Vrnjačka Banja (95,5 %), Obrenovac (95,1 %) SPOLU: 60 (37,3 %) OBCÍ
2. Typ: Etnicky homogénne obce (Srbi tvoria 90,1 – 95,0% z populácie regiónu)	Aleksinac (95,0 %), Merošina (94,9 %), Smederevo (94,9 %), Grocka (94,7 %), Veľké Gradište (94,6 %), Barajevo (94,5 %), Žabari (94,5 %), Prokuplje (94,4 %), Leskovac (94,3 %), Lebane (94,1 %), Niš (94,0 %), Pirot (93,8 %), Doljevac (93,8 %), Vladičin Chan (93,8 %), Malý Zvornik (93,4 %), Koceljeva (93,3 %), Vranje (93,0 %), Žitoradža (92,8 %), Pečinci (92,5 %), Požarevac (91,8 %), Malé Crniče (91,7 %), Rakovice (91,5 %), Čukarica (91,4 %), Voždovac (91,3 %), Čuprija (91,0 %), Zaječar (90,8 %), Biela Palanka (90,3 %), Zvezdara (90,2 %), Nová Varoš (90,1 %) SPOLU: 29 (18,0 %) OBCÍ
3. Typ: obce s nízkou etnickou divergenciou (Srbi tvoria 80,1 – 90,0% z populácie regiónu)	Babušnica (89,9 %), Kladovo (89,5 %), Bojnik (88,9 %), Negotin (88,1 %), Vračar (87,5 %), Sremska Mitrovica (87,3 %), Golubac (87 %), Palilula (87 %), Sávsky Venac (86,9 %), Zemun (86,8 %), Ruma (86,6 %), Starý Grad (86,5 %), Opovo (86,3 %), Žabalj (86,3 %), Nový Beograd (86 %), Titel (84,9 %), Indžija (84,9 %), Petrovac (84,8 %), Odžaci (82,8 %), Surdulica (82,4 %), Majdanpek (81,6 %), Stará Pazova (81,2 %) SPOLU: 22 (13,7 %) OBCÍ
4. Typ: obce so strednou etnickou divergenciou (Srbi tvoria 70,1 – 80,0% z populácie regiónu)	Irig (79,5 %), Báčska Palanka (78,6 %), Šid (77,6 %), Biela Crkva (76,9 %), Kovin (76,8 %), Kikinda (76,4 %), Pančevo (76,4 %), Nový Sad (75,5 %), Sremský Karlovac (75,4 %), Zrenjanin (74,8 %), Priboj (74,1 %), Žagubica (74,1 %), Vršac (72,5 %), Bor (71,6 %), Sečanj (70,9 %), Nová Crnja (70,3 %) SPOLU: 16 (9,9 %) OBCÍ
5. Typ: obce s vysokou etnickou divergenciou (Srbi tvoria 60,1 – 70,0% z populácie regiónu)	Nový Bečej (69,9 %), Beočin (68,2 %), Srbobran (67,0 %), Kučevo (66,9 %), Medvedža (66,6 %), Boljevac (66,3 %), Temerin (64,2 %), Žitište (61,9 %), Apatin (61,6 %), Sombor (61,5 %) SPOLU: 10 (6,2 %) OBCE
6. Typ: Etnicky výrazne divergentné obce (Srbi tvoria menej ako 60% z populácie regiónu)	Alibunár (59,6 %), Nový Knježevac (59,5 %), Prijepolje (56,8 %), Plandište (56,4 %), Kula (52,0 %), Vrbas (47,8 %), Bač (46,7 %), Bečej (41,1 %), Čoka (37,6 %), Bujanovac (34,1 %), Kovačica (33,9 %), Báčska Topola (29,9 %), Báčsky Petrovec (25,7 %), Dimitrovgrad (25,6 %), Subotica (24,1 %), Sjenica (23,5 %), Nový Pazar (20,5 %), Ada (17,5 %), Malý Idžoš (17,5 %), Bosilegrad (13,2 %), Senta (10,7 %), Preševo (8,5 %), Kanjiža (7,4 %), Tutin (4,3 %) SPOLU: 24 (14,9 %) OBCÍ

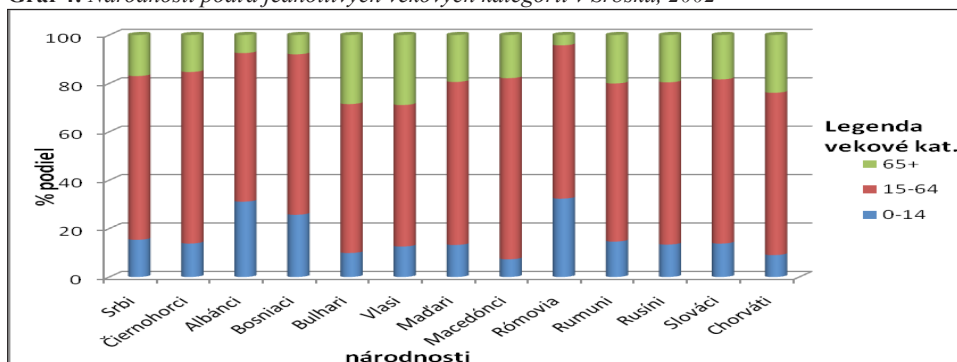
DIFERENCIÁCIA PROCESU STARNUTIA PODEA JEDNOTLIVÝCH NÁRODNOSTÍ V SRBSKU

Srbsko je z hľadiska vekovej štruktúry svojich národností priestorovo značne diferencované. Najpriaznivejšiu vekovú štruktúru majú územia na juhovýchode (Preševská dolina) a juhozápade Srbska (Sandžak), kde je koncentrovaná albánska a bosnianska menšina. Okrem týchto minorít sa na „mladnutí“ populácie Srbska značnou mierou podieľa aj rómske etnikum, ktoré je koncentrované do aglomerácií väčších miest a ich zázemí. Pri skúmaní procesu starnutia sme sa zamerali na nasledovné minority, ktoré sú lokalizované na území centrálnneho Srbska a Vojvodiny: Srbi, Čiernohorci, Albánci, Bosniaci, Bulhari, Vlasi, Maďari, Macedónci, Rómovia, Rumuni, Rusíni, Slováci a Chorváti. Podľa priemerného veku môžeme definovať stupeň procesu starnutia jednotlivých populácií v Srbsku. Priemerný vek sa pohyboval od (27,5 roka), v prípade Rómov po (48,5 roka), v prípade Bulharov. Najvyšší priemerný vek dosahovali Bulhari (priemerný vek 48,5 roka), Chorváti (47,5) a Vlasi (47,3). Najnižší priemerný vek mali Rómovia (27,5), nasledovali Albánci (29,6) a Bosniaci (31,9).

Ekonomická závislosť poproduktívnej a predproduktívnej zložky populácie na produktívnej zložke bola analyzovaná prostredníctvom indexu závislosti mladého a starého obyvateľstva. Hodnota indexu závislosti (IEZM) sa v roku 2002 pre jednotlivé národnosti pohybovala od (9,8 %), ktorý dosahovali Macedónci po (51,1 %), v prípade Rómov. Najnižšie hodnoty indexu závislosti mladého obyvateľstva dosiahli nasledovné národnosti: Macedónci (9,8 %), Chorváti (13,5 %) a Bulhari (16,1 %). Tieto národnosti majú najnižšie zaťaženie ekonomicky aktívnych obyvateľov predproduktívnou zložkou populácie. Najvyššie hodnoty indexu závislosti mladého obyvateľstva dosahovali Rómovia (51,1 %), Albánci (50,7%) a Bosniaci (38,8 %). V Srbsku (celková populácia) pripadalo priemerne na 100 obyvateľov v produktívnom veku 25 osôb v predproduktívnom veku (Tab. 8).

Index závislosti starého obyvateľstva (IEZS) sa pohyboval v rozmedzí od (6,7 %), v prípade rómskeho etnika po (49,5%) pre Vlachov. Najnižšie hodnoty indexu závislosti starého obyvateľstva mali Rómovia (6,7 %), Bosniaci (12,0%) a Albánci (12,2 %). Najvyššie zaťaženie produktívnej zložky poproduktívnou zložkou populácie je v prípade Vlachov (50 obyvateľov vlašskej národnosti v poproduktívnom veku pripadá na 100 obyvateľov v produktívnom veku), Bulharov (46,4%) a Chorvátov (35,6 %). Priemerná hodnota v Srbsku (IEZS) pre celkovú populáciu bola (26,7 %).

Významnú výpovednú hodnotu v súvislosti so starnutím populácie poskytuje index starnutia (IS). V Srbsku nadobúdala IS hodnotu (141,7 %). Jednotlivé hodnoty tohto ukazovateľa sa pohybovali od (13,2 %) pre rómske etnikum po (288,3 %), v prípade Bulharov. Najvyššie hodnoty IS vykazujú Bulhari (288,3 %), Chorváti (264,3%) a Macedónci (244,3 %).

Graf 4: Národnosti podľa jednotlivých vekových kategórií v Srbsku, 2002

Prameň: Vlastné spracovanie

Tab. 8: Výbrané ukazovatele procesu starnutia podľa jednotlivých národností v Srbsku, 2002

	0-14 (%)	15-64 (%)	65 + (%)	75 + (%)	IS (%)	IEZM (%)	IEZS (%)	ICEZ (%)	priem. vek
Min. hodnota	Makedónci (7,3)	Vlasi (58,5)	Rómovia (4,5)	Rómovia (0,9%)	Rómovia (13,2)	Macedónci (9,8)	Rómovia (6,7)	Macedónci (33,6)	Rómovia (27,5)
	Chorváti (9,0)	Albánci (61,4)	Albánci (7,5)	Albánci (1,9%)	Albánci (24,0)	Chorváti (13,5)	Bosniaci (12,0)	Čiernohorci (41,0)	Albánci (29,6)
	Bulhari (9,9)	Bulhari (61,5)	Bosniaci (8,0)	Bosniaci (2,1%)	Bosniaci (31,1)	Bulhari (16,1)	Albánci (12,2)	Slováci (47,3)	Bosniaci (31,9)
Max. hodnota	Rómovia (32,4)	Makedónci (74,9)	Vlasi (28,9)	Vlasi (10,5%)	Bulhari (288,3)	Rómovia (51,1)	Vlasi (49,5)	Vlasi (71,0)	Bulhari (48,5)
	Albánci (31,1)	Čiernohorci (70,9)	Bulhari (28,6)	Bulhari (10,2%)	Chorváti (264,3)	Albánci (50,7)	Bulhari (46,4)	Albánci (62,9)	Chorváti (47,5)
	Bosniaci (25,7)	Slováci (67,9)	Chorváti (23,9)	Rumuni (7,9%)	Macedónci (244,3)	Bosniaci (38,8)	Chorváti (35,6)	Bulhari (62,5)	Vlasi (47,3)
Medián	13,8	67,1	18,1	6,2	135,0	20,9	26,1	49,1	42,2
Variačné rozpätie	25,1	16,4	24,6	9,6	275,1	41,3	42,8	37,4	21
Dolný kvartil	12,6	63,3	15,3	4,6	105,4	19,5	21,6	47,8	40,2
Horný kvartil	15,4	67,7	20,0	7,7	229,9	23,4	30,6	57,9	46,3
Priemer	16,3	66,2	17,5	5,9	141,7	25	26,7	51,6	40,8

Prameň: Republički zavod za statistiku, 2003

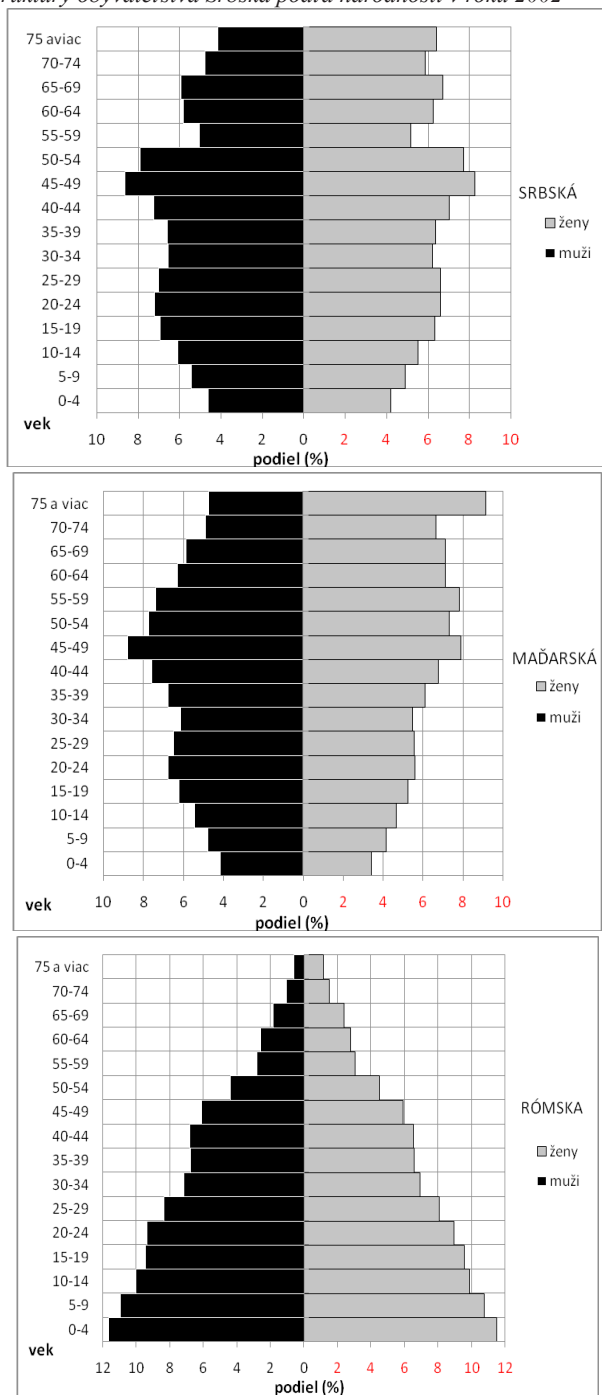
Poznámka:

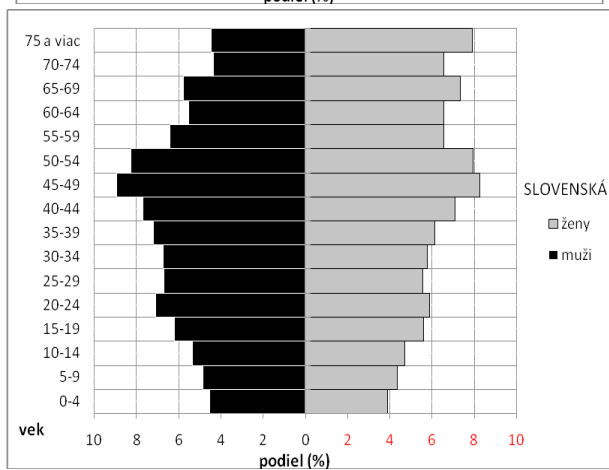
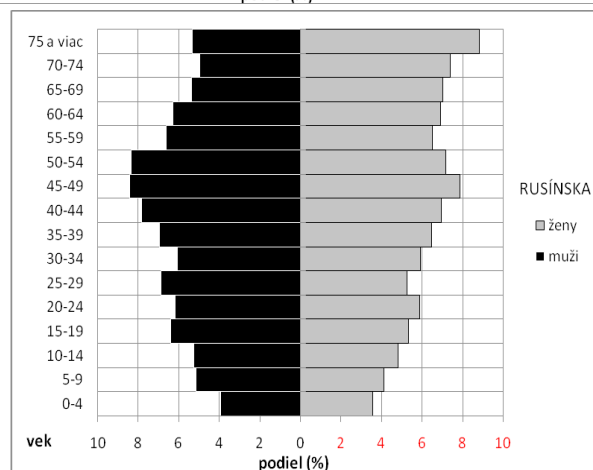
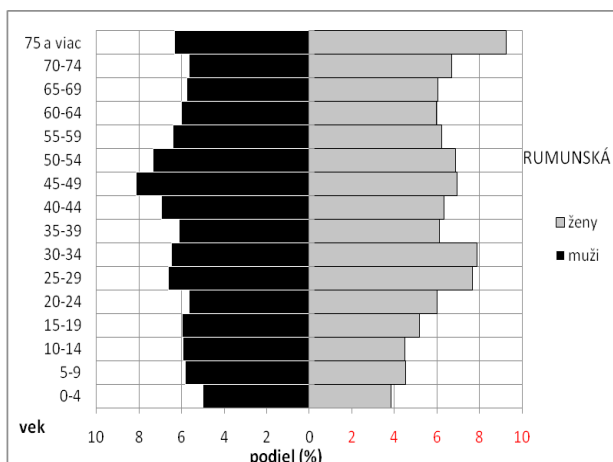
Index starnutia (IS). Počet osôb v poproduktívnom veku (65 a viac roční) k osobám v predproduktívnom veku (0-14 roční)

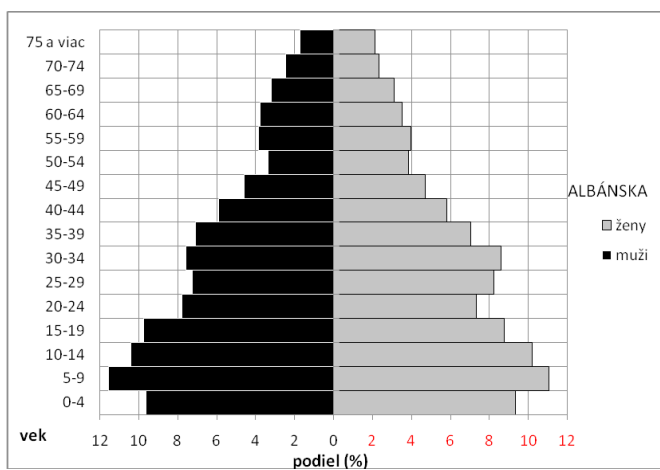
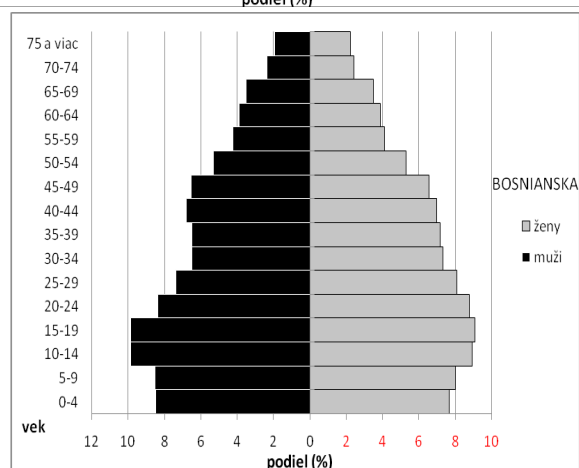
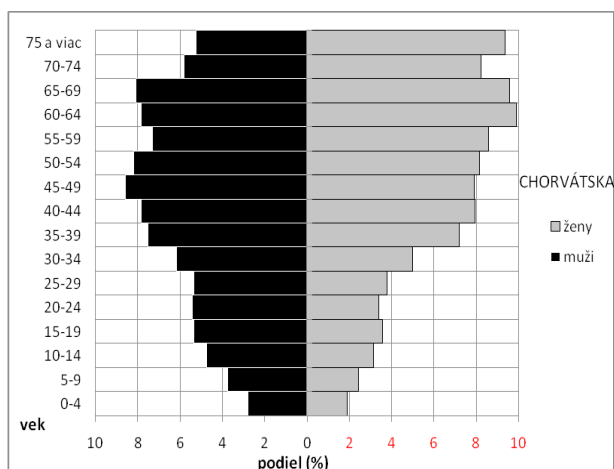
Index ekonomickej závislosti mladého obyvateľstva (IEZM) – je definovaný ako počet osôb v predproduktívnom veku (v našom prípade 0-14 roční) k osobám v produktívnom veku (v našom prípade 15-64 roční). Zvyčajne sa vyjadruje v percentách

Index ekonomickej závislosti starého obyvateľstva (IEZS) – je definovaný ako počet osôb v poproduktívnom veku (65 a viac roční) k osobám v produktívnom veku (15-64 roční).

Index celkovej závislosti obyvateľstva (ICEZ) – je definovaný ako počet osôb v predproduktívnom (0-14 roční) a poproduktívnom (65 a viac roční) veku k osobám v produktívnom veku (15-64 roční)

Graf 5: Vekové štruktúry obyvateľstva Srbska podľa národností v roku 2002

Prameň: Vlastné spracovanie

JAZYKOVÁ ŠTRUKTÚRA OBYVATEĽOV SRBSKA

Jazyková štruktúra je úzko spojená s národnosťou. Srbsko má mozaikovitú jazykovú štruktúru, čím chceme explicitne vyjadriť rôznorodosť jazykových skupín, ktoré si prostredníctvom kultúry a histórie zachovávajú autonómiu v rôznych oblastiach kultúrneho a spoločenského života krajiny.

V Srbsku sa spolu so Srbčinou používajú rôzne skupiny indoeurópskych jazykov. Vo Vojvodine je ústavou garantovaných 6 úradných jazykov (srbský, chorvátsky, slovenský, rusínsky, maďarský, rumunský). V centrálnom Srbsku žijú minority, ktoré komunikujú na bosnianskom, albánskom alebo bulharskom jazyku.

Najdôležitejšie jazyky, ku ktorým obyvatelia regiónu inklinujú (2002): srbský 6 620 699 (88,3 %), maďarský 286 508 (3,8 %), bosniansky 134 749 (1,8 %), rómsky 82 242 (1,1 %), albánsky 63 835 (0,9 %), slovenský 57 498 (0,8 %), vlašský 54 818 (0,7 %), rumunský 34 515 (0,5 %), chorvátsky 27 588 (0,4 %), bulharský 16 459 (0,2 %).

Jednotlivé obce v Srbsku boli rozdelené podľa percentuálneho podielu obyvateľov, ktorí používajú daný jazyk v každodennej komunikácii. Za hlavný prvok bol považovaný ten jazyk, ktorý má podiel v jazykovej štruktúre danej obce viac 50 %. Vedľajší jazyk je definovaný podielom od 25 – 50 %. Ak je podiel používania daného jazyka v obci menej ako 25 %, ale viac ako 10 %, potom hovoríme o doplnkovom jazyku (Tab. 9). Podobnú schému národnostnej a jazykovej diferenciácie obyvateľov na úrovni slovenských okresov vypracoval Gajdoš (Gajdoš, 2004).

Takto sme definovali 5 typov z hľadiska rôznorodosti jazykovej štruktúry v Srbsku. Prišli sme k záveru, že v 118 (73,3 %) obciach je dominantný 1 hlavný jazyk – srbsky. Obyvateľstvo týchto obcí používa v bežnom a úradnom styku Srbčinu ako svoj materinský jazyk.

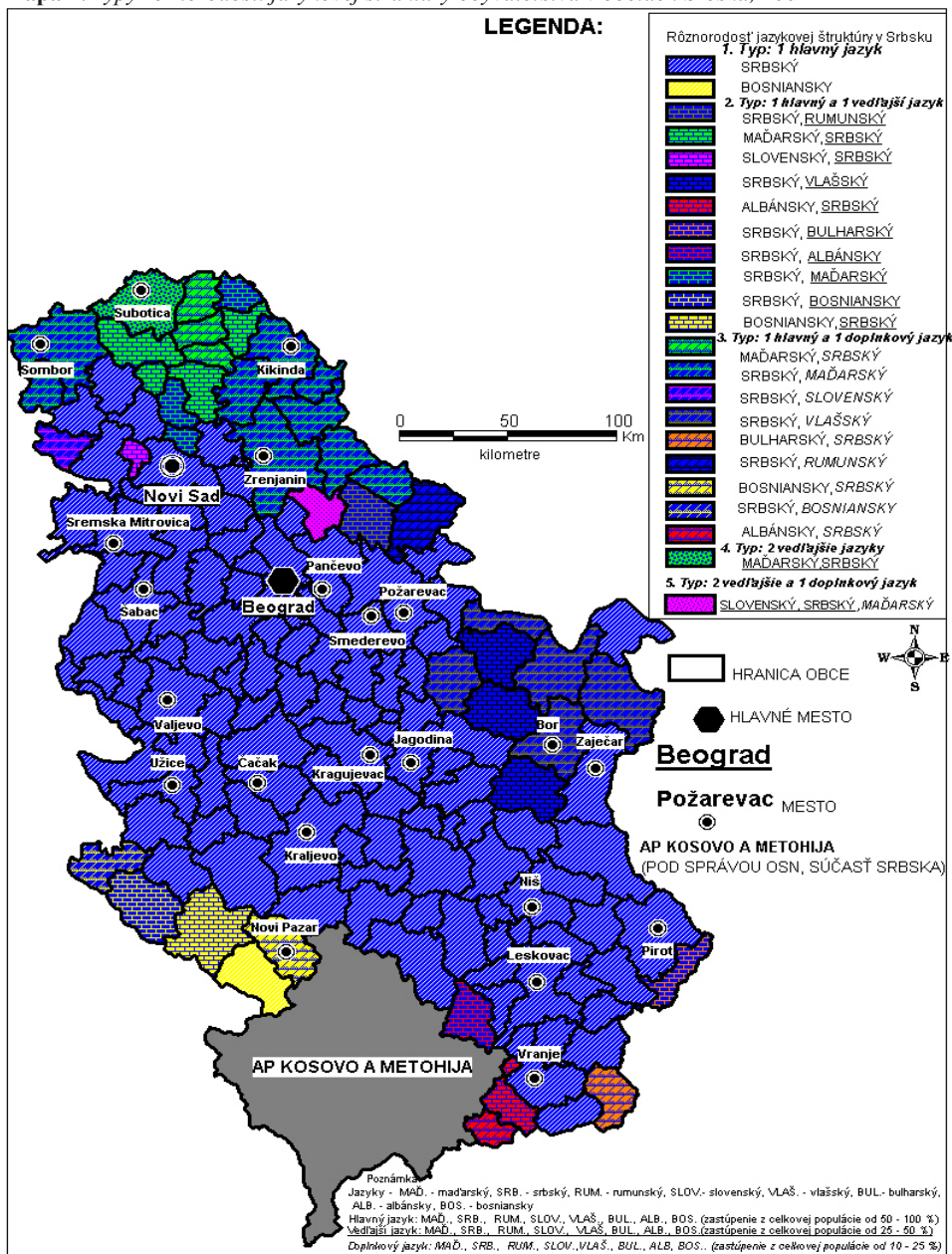
V prvom type sa nachádzajú obce, v ktorých dominuje **1 hlavný jazyk**. Tento typ kumuluje 119 obcí zo 161. Vo všetkých obciach tohto typu je hlavným jazykom Srbčina, iba v obci Tutin (historický región Sandžaku) väčšina obyvateľov komunikuje v bosnianskom jazyku.

Tab. 9: Typy rôznorodosti jazykovej štruktúry obyvateľstva v obciach Srbska, 2002

1. Typ: 1 hlavný jazyk	Aleksandrovac (SRB.), Aleksinac (SRB.), Arandželovac (SRB.), Arilje (SRB.), Babušnica (SRB.), Bajina Bašta (SRB.), Barajevo (SRB.), Batočina (SRB.), Bácska Palanka (SRB.), Biela Palanka (SRB.), Biela Crkva (SRB.), Beočin (SRB.), Blace (SRB.), Bogatič (SRB.), Bojnik (SRB.), Brus (SRB.), Valjevo (SRB.), Varvarin (SRB.), Veľká Plana (SRB.), Veľké Gradište (SRB.), Vladimirci (SRB.), Vladičin Chan (SRB.), Vlasotince (SRB.), Voždovac (SRB.), Vranje (SRB.), Vračar (SRB.), Vrbas (SRB.), Vrnjačka Banja (SRB.), Gadžin Chan (SRB.), Horný Milanovac (SRB.), Grocka (SRB.), Despotovac (SRB.), Doljevac (SRB.), Žabalj (SRB.), Žabari (SRB.), Žitradža (SRB.), Zaječar (SRB.), Zvezdara (SRB.), Zemun (SRB.), Ivanjica (SRB.), Indžija (SRB.), Irig (SRB.), Jagodina (SRB.), Kladovo (SRB.), Knič (SRB.), Knjaževac (SRB.), Kovin (SRB.), Kocjerič (SRB.), Koceljva (SRB.), Kragujevac (SRB.), Kraljevo (SRB.), Krupanj (SRB.), Kruševac (SRB.), Kula (SRB.), Kuršumlija (SRB.), Lazarevac (SRB.), Lajkovac (SRB.), Lapovo (SRB.), Lebane (SRB.), Leskovac (SRB.), Loznica (SRB.), Lučani (SRB.), Ljug (SRB.), Ljubovija (SRB.), Malý Zvornik (SRB.), Malé Crniče (SRB.), Merošina (SRB.), Mionica (SRB.), Mladenovac (SRB.), Niš (SRB.), Niška Banja (SRB.), Nový Varoš (SRB.), Nový Beograd (SRB.), Nový Sad (SRB.), Obrenovac (SRB.), Opovo (SRB.), Osečina (SRB.), Odžaci (SRB.), Palilula (SRB.), Pančevo (SRB.), Paračin (SRB.), Pečinci (SRB.), Pirot (SRB.), Požarevac (SRB.), Požega (SRB.), Prokuplje (SRB.), Ražanj (SRB.), Rakovica (SRB.), Rača (SRB.), Raška (SRB.), Rekovac (SRB.), Ruma (SRB.), Savski Venac (SRB.), Svilajnac (SRB.), Svrlijig (SRB.), Smederevo (SRB.), Smederevska Palanka (SRB.), Sokobanja (SRB.), Sopot (SRB.), Sremska Mitrovica (SRB.), Sremski Karlovac (SRB.), Stara Pazova (SRB.), Starý Grad (SRB.), Surdulica (SRB.), Titel (SRB.), Topola (SRB.), Trgovište (SRB.), Trstenik (SRB.), Tutin (BOS.) , Čičevac (SRB.), Čuprija (SRB.), Ub (SRB.), Užice (SRB.), Crna Trava (SRB.), Čajetina (SRB.), Čačak (SRB.), Čukarica (SRB.), Šabac (SRB.), Šid (SRB.) SPOLU: 119 (73,9 %) OBCÍ
2. Typ: 1 hlavný a 1 vedľajší jazyk	Alibunár (SRB., <u>RUM.</u>), Bácska Topola (MAĐ., <u>SRB.</u>), Bácsky Petrovec (SLOV., <u>SRB.</u>), Bečež (MAĐ., <u>SRB.</u>), Boljevac (SRB., <u>VLAŠ.</u>), Bujanovac (ALB., <u>SRB.</u>), Dimitrovgrad (SRB., <u>BUL.</u>), Žagubica (SRB., <u>VLAŠ.</u>), Kučevo (SRB., <u>VLAŠ.</u>), Malý Idžoš (MAĐ., <u>SRB.</u>), Medvedža (SRB., <u>ALB.</u>), Nový Kneževac (SRB., <u>MAĐ.</u>), Prijepolje (SRB., <u>BOS.</u>), Sjenica (BOS., <u>SRB.</u>), Srbobran (SRB., <u>MAĐ.</u>), Temerin (SRB., <u>MAĐ.</u>), Čoka (MAĐ., <u>SRB.</u>) SPOLU: 17 (10,6 %) OBCÍ
3. Typ: 1 hlavný a 1 doplnkový jazyk	Ada (MAĐ., <u>SRB.</u>), Apatin (SRB., <u>MAĐ.</u>), Báč (SRB., <u>SLOV.</u>), Bor (SRB., <u>VLAŠ.</u>), Bosilegrad (BUL., <u>SRB.</u>), Vršac (SRB., <u>RUM.</u>), Golubac (SRB., <u>VLAŠ.</u>), Žitište (SRB., <u>MAĐ.</u>), Zrenjanin (SRB., <u>MAĐ.</u>), Kikinda (SRB., <u>MAĐ.</u>), Majdanpek (SRB., <u>VLAŠ.</u>), Negotin (SRB., <u>VLAŠ.</u>), Nová Crnja (SRB., <u>MAĐ.</u>), Nový Bečež (SRB., <u>MAĐ.</u>), Nový Pazar (BOS., <u>SRB.</u>), Petrovac (SRB., <u>VLAŠ.</u>), Plandište (SRB., <u>MAĐ.</u>), Priboj (SRB., <u>BOS.</u>), Senta (MAĐ., <u>SRB.</u>), Sečanj (SRB., <u>MAĐ.</u>), Sombor (SRB., <u>MAĐ.</u>), Preševo (ALB., <u>SRB.</u>), Kanjiža (MAĐ., <u>SRB.</u>) SPOLU: 23 (14,3 %) OBCÍ
4. Typ: 2 vedľajšie jazyky	Subotica (SRB., <u>MAĐ.</u>) SPOLU: 1 (0,6 %) OBEC
5. Typ: 2 vedľajšie a 1 doplnkový jazyk	Kovačica (SLOV., <u>SRB.</u> , <u>MAĐ.</u>) SPOLU: 1 (0,6 %) OBEC
Poznámka: Jazyky - MAĐ. – maďarský, SRB. – srbský, RUM. – rumunský, SLOV. – slovenský, VLAŠ. – vlašský, BUL. – bulharský, ALB. – albánsky, BOS. – bosniánsky Hlavný jazyk: MAĐ., SRB., RUM., SLOV., VLAŠ., BUL., ALB., BOS. (zastúpenie z celkovej populácie od 50 – 100 %) Vedľajší jazyk: MAĐ., SRB., RUM., SLOV., VLAŠ., BUL., ALB., BOS. (zastúpenie z celkovej populácie od 25 – 50 %) Doplnkový jazyk: MAĐ., SRB., RUM., SLOV., VLAŠ., BUL., ALB., BOS. (zastúpenie z celkovej populácie od 10 – 25 %)	

Prameň: vlastný výskum

Mapa 2: Typy rôznorodosti jazykovej štruktúry obyvateľstva v obciach Srbska, 2002

Prameň: vlastný výskum

Druhý typ kombinuje **1 hlavný a 1 vedľajší jazyk**. V tomto type sa nachádza spolu 17 (10,6%) obcí. Tento typ má 10 podtypov. V zmiešaných oblastiach na východe cen-

trálneho Srbska a Vojvodiny sa používa Srbčina s Rumunčinou, resp. vlašským jazykom. Na juhozápade centrálneho Srbska (historický región Sandžaku a časti Rašky) sa srbský jazyk kombinuje s bosnianskym. Obyvateľstvo severných obcí Banátu a Báčky používa Srbčinu spolu s Maďarčinou. V Pčinjskom obvode, ktorý na západe hraničí s Kosovom a Metohijou, na juhu s Macedónskom a na východe s Bulharskom sa vytvorila pestrá jazyková a národnostná štruktúra. V západnej časti prevažuje Srbčina s Albánčinou, naopak na východe v obciach Bosilegrad a Dimitrovgrad je dominantným dorozumievacím jazykom Bulharčina.

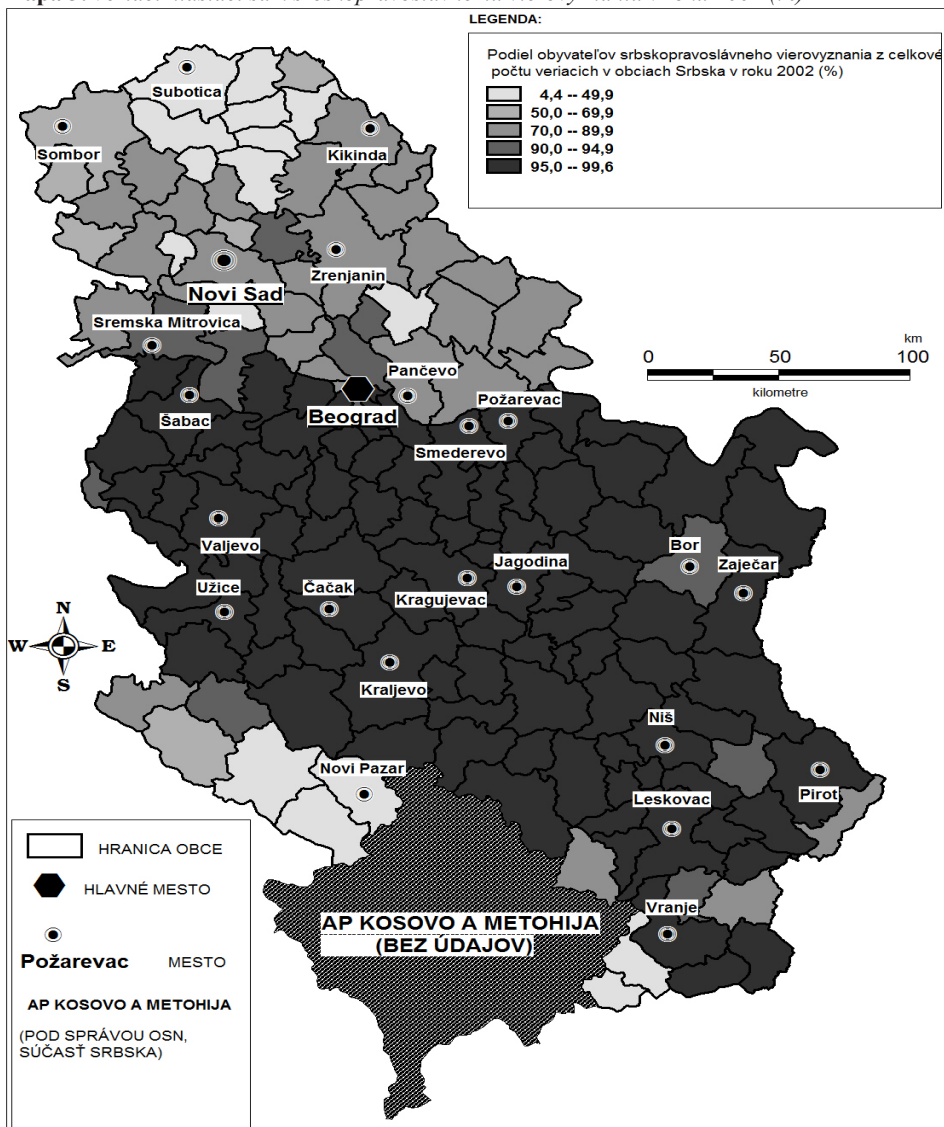
V treťom type sa nachádzajú obce, v ktorých dominuje **1 hlavný a 1 doplnkový jazyk**. Do tohto typu zaraďujeme 23 (14,3 %) obcí. Tento typ má 9 podtypov. V týchto obciach sa v závislosti od regiónu vzájomne kombinujú Srbčina, Maďarčina, Bulharčina, Slovenčina, Albánčina, Rumunčina, ako aj bosniansky a vlašský jazyk.

V štvrtom type sa nachádza iba jedna obec – Subotica, kde sú **2 vedľajšie jazyky** (Maďarčina a Srbčina). V piatom type sa taktiež nachádza iba jedna obec – Kovačica, kde sú 2 vedľajšie (Srbčina a Slovenčina) a 1 doplnkový jazyk (Maďarčina) (Mapa 2).

ZÁVER

Na začiatku 21. storočia ostala v Srbsku (bez Kosova a Metohije) už len jedna národnosť a jedno etnikum, ktorých populácia sa prirodzene obnovuje, to znamená sú nad hranicou čistej reprodukcie. Patria k nim Albánci a rómske etnikum. Bosniaci v Srbsku klesli pod hranicu čistej reprodukcie začiatkom 90. rokov 20. storočia. Údaje o fertilitate usporiadané podľa národností poukazujú na fakt, že na území centrálneho Srbska a Vojvodiny žiadna generácia žien srbskej národnosti nie je schopná od roku 1921 zabezpečiť čistú reprodukciu a tým umožniť prežitie srbského národa. Pod hranicu čistej reprodukcie klesli ženy maďarskej národnosti počas prvej svetovej vojny (Raduški, 2003, 2006 a Petrović 1973, 1995).

Na formovanie národnostnej štruktúry Srbska vplývali rôzne faktory, s ktorých najvýznamnejšiu úlohu zohrávala geografická a geopolitická poloha krajiny, história, ako aj rôzne spoločensko-kultúrne udalosti, ktoré v minulosti ovplyvňovali vývoj a priestorovú diferenciáciu národnostnej štruktúry obyvateľstva, či už na úrovni samotného štátu alebo jeho nižších územno-správnych jednotiek. Najdôležitejšie faktory vplývajúce na formovanie súčasnej národnostnej štruktúry obyvateľov Srbska sú spojené s nerovnomerným procesom demografického rozvoja rôznych národností, čoho dôsledkom sú rozdiely v prirodzenom, migračnom pohybe obyvateľstva, zmeny v štruktúre a dynamike populácie. Taktiež udalosti, ktoré sa odohrali v 90. rokoch 20. storočia zohrali významnú úlohu pri tzv. nútených migráciách obyvateľov (emigrácia určitej časti srbskej populácie z Kosova a Metohije, prípadne ostatných národností zo Srbska). Napriek tomu, že v niektorých bývalých juhoslovanských republikách existuje vysoký stupeň etnickej homogenity, Srbsko (bez Kosova a Metohije), aj v súčasnosti patrí medzi národnostne heterogénne štáty s takmer 20 % podielom menšín.

Mapa 3: Veriaci hlásiaci sa k srbskopравoslávneму vierovyznaniu v roku 2002 (%)

Prameň: vlastný výskum

Tento článok bol vypracovaný s podporou projektu: VEGA č. 1/0611/09 „Koncept miesta v regionálno-geografickej analýze, syntéze a teritoriálnom marketingu: teoreticko-metodologický rámec a aplikácia na vybrané modelové územia“, na Katedre geografie a regionálneho rozvoja, Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove.

LITERATÚRA

- ĐURĐEV, B.S. (1995): Posleratno naseljavanje Vojvodine – metodi i rezultati demografske analize naseljavanja Vojvodine u periodu 1945 – 1981. Novi Sad. Matica srpska.
- GAJDOŠ, P.(2004): Klasifikácia a typológia regiónov SR v sociálno-priestorovej a sídelno regionálnej oblasti. SÚ SAV, Bratislava.
- ILIĆ, V., CVEJIĆ, S. (1997): Nacionalizam u Vojvodini, Gradska biblioteka „Žarko Zrenjanin“, Zrenjanin.
- KNEŽEVIĆ A. (2005): Stanovništvo Srbije prema nacionalnoj pripadnosti po rezultatima popisa 2002. godine. Glasnik srpskog geografskog društva. Godina 2005. Sveska LXXXV – br. 1, s. 103-110.
- PETROVIĆ, P. (1973): Demografski razvitak Vojvodine. Centar za političke studije, Novi Sad.
- PETROVIĆ, M. (1995): Stanovništvo po obrazovnim karakteristikama, In: Stanovništvo i domaćinstva Republike Srbije prema popisu 1991. godine. Zavod za statistiku Republike Srbije, Beograd, 1995, str. 203-204.
- RADUŠKI, N. (2003): Etnička slika Srbije – popis 2002. godine. Migracijske i etničke teme, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb. broj 2-3.
- RADUŠKI, N. (2006): Etnički diverzitet Vojvodine – popis 2002. godine. Zbornik Matice srpske za društvene nauke, (121), 369-374.
- REPUBLIČKI ZAVOD ZA STATISTIKU, SRBIJA (2003): Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u 2002 g knjiga – stanovništvo. ISBN 86-84433-02-5.
- SANU I. (1996): Položaj manjina u Saveznoj Republici Jugoslaviji. Odeljenje društvenih nauka, knjiga 19, Beograd.
- SENTIĆ M., BREZNIK D. (1965): Demografska ispitivanja i narodnost. Časopis „Naše-Teme“ br. 8-9., Zagreb.
- SPASOVSKI, M.M.(1994): Teritorijalni razmeštaj naroda i nacionalnih manjina u SR Jugoslaviji. Jugoslovenski pregled, vol. 38, br. 1.
- ŠTATÚT AUTONÓMNEJ POKRAJINY VOJVODINY
- ŽIVKOVIĆ, J., MARKOVIĆ, O. (2004): Apstraktni pristup regionalizaciji manjinskih zajednica jugoistočne Srbije. Kvalitet međuetničkih odnosa, svest o regionalnom identitetu i mogućnost saradnje i integracije na Balkanu, Filozofski Fakultet, Niš.

**SPATIAL DIFFERENTIATION OF NATIONAL AND LINGUISTIC
STRUCTURES IN TERM OF AGING PROCESS IN SERBIA**

Summary

The aging of population is one of the most disturbing demographic phenomena and processes in Serbia. The article present intensity and spatial polarization of aging of the population in Serbia, as well as aging conditioned by and related with the regional development level are investigated. Population aging is a very important demographic process and, if adequate indicators are searched for, demographic aging can be used, because of its synthetic character, as one of the basic criteria of demographic regionalization. The territory with qualities of, demographic juvenility” and, demographic maturity” is

being reduced and concentrated only in Kosovo and Metohija. At the same time, in Central Serbia and Vojvodina the majority of municipalities age by one stadium up, consequently the stadium of, demographic old age" prevails. There are mostly municipalities of East Serbia, with extremely low birth rate, where throughout a long period of time the "one child system" was embraced, together with continuing emigration of inhabitants. In whole of East and Southeast Serbia only the main centers of the region: Niš, Vranje, Leskovac, Bor, Majdanpek have a more favorable age structure of the population. Deep demographic age is present in the majority of municipalities of the Podunavlje region, Šumadia, Pomoravie and Vojvodina region. In West Serbia that zone is extended to the eastern municipalities of the Užički and Podrinjsko-Kolubarski region. In that area only in the municipalities of Priboj, Prijepolje, Sjenica and Raška – Novi Pazar and Tutin the structure of population has all characteristics of demographic maturity or threshold of demographic old age. That is explained by higher birth rates resulting from greater participation of Albanian and Moslem population in the total population of community.

Recenzovali: RNDr. Alena Lukáčová, PhD.
Mgr. Juraj Majo, PhD.